

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Вплив банківського фінансування на розвиток підприємства

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студентки

Заяць Анастасії Ігорівни

Групи

Ф.мз-02с

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис)

Заяць А.І.

(ініціали, прізвище)

Керівник

д.е.н., проф.

(підпис)

Кобушко І.М.

(ініціали, прізвище)

Суми 2022
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Л. Л. Гриценко
« ____ » _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи магістра

Студент(-ка) групи _____ інституту (центру) _____
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

_____ (прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: Вплив банківського фінансування на розвиток підприємництва

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від « ____ » _____ 20__ р.

Термін здачі студентом завершеної роботи « ____ » _____ 20__ р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Теоретико-методичні засади формування банківського фінансування на розвиток підприємництва.
2. Оцінка стану та можливостей розвитку банківського фінансування підприємництва.
3. Оптимізація взаємодії банків із суб'єктами малого підприємництва в Україні.

Дата видачі завдання: « ____ » _____ 20__ р.

Керівник кваліфікаційної роботи: _____ І.М.Кобушко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Завдання прийнято до виконання « ____ » _____ 20__ р. _____
(підпис) (ініціали, прізвище студента)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 49 с., 7 табл., 25 рис., 32 джерела.

Мета роботи – аналіз розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, а також оптимізація шляхів банківського кредитування в напрямку функціонування підприємництва.

Об'єкт дослідження – процес формування банківського фінансування на розвиток підприємництва.

Методи дослідження – загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, структурно-логічний аналіз, метод класифікацій, методи аналізу та синтезу, статистичний аналіз, графічний та табличний методи, нормативно-розрахунковий, порівняльний, методи прогнозування.

У першому розділі визначено поняття, функції та особливості банківського кредитування; охарактеризовано основні етапи процесу кредитування в Україні; розглянуто світовий досвід розвитку банківського фінансування бізнесу.

У другому розділі визначено структурно-динамічні тенденції розвитку банківського фінансування підприємництва; охарактеризовано кредитування підприємницької діяльності на прикладі АБ «Укргазбанк»; проаналізовано ефективність застосування програми кредитування «Доступні кредити під 5-7-9%» від Укргазбанку.

У третьому розділі розглянуто проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення; проаналізовано зарубіжний досвід мікrokредитування малого бізнесу та напрями його адаптації в Україні.

БАНК, КРЕДИТ, БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ, БАНКІВСЬКЕ ФІНАНСУВАННЯ, МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС, ПІДПРИЄМНИЦТВО

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ...	7
1.1 Банківське кредитування: поняття, функції, особливості	7
1.2 Характеристика основних етапів процесу кредитування	10
1.3 Світовий досвід розвитку банківського фінансування бізнесу	13
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СТАНУ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	18
2.1 Структурно-динамічні тенденції розвитку банківського фінансування підприємництва	18
2.2 Характеристика кредитування підприємницької діяльності на прикладі АБ «Укргазбанк».....	23
2.3 Аналіз ефективності застосування програми кредитування «Доступні кредити 5-7-9 %» від УКРГАЗБАНК	26
РОЗДІЛ 3 ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	35
3.1 Проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення	35
3.2 Зарубіжний досвід мікрокредитування малого бізнесу та напрями його адаптації до вітчизняних реалій.....	40
ВИСНОВКИ.....	45
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	47

ВСТУП

Розвиток малого бізнесу це рушійний важель щодо досягнення соціально-економічних цілей. Успішність розвитку малого бізнесу насамперед залежить від рівня його фінансування. Комплекс системи фінансового забезпечення підприємств малого бізнесу будується, як напрямки кількісного та якісного взаєморозвитку визначених цілей. Проблемним питанням сьогодні є фінансова недостатність в підтримки малого бізнесу в Україні. Малий бізнес є гнучким та стійким поштовхом в розвитку економічної системи держави орієнтуючись на потреби певних споживачів. В Україні актуальність питання, щодо фінансової забезпеченості інвестиційного розвитку малого бізнесу має сприяти ґрунтовним дослідженням активізуючи розвиток суб'єктів малого бізнесу.

Дослідженнями проблематики фінансової забезпеченості інвестиційного розвитку малого бізнесу приділяється значна увага у працях вітчизняних науковців, які були розглянуті при написанні дипломної роботи, зокрема: Демківському А.В., Яременку В.А., Коцю О.О., Лалакуличу М.Ю., Пукало О.П., Цигилика І.І., Деріги Х.У.

Метою дослідження – є теоретичне обґрунтування аналізу розвитку малого й середнього бізнесу в Україні та оптимізація шляхів банківського кредитування в напрямку функціонування підприємництва.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити певні завдання:

- визначити сутність, класифікація, принципи, функції, завдання банківського кредитування підприємства;
- дослідити методологію оцінки та особливості кредитування бізнесу;
- проаналізувати сучасний стан кредитування суб'єктів у комерційному банку;
- оцінити особливості програми кредитування «Доступні кредити під 5-7-9%» у комерційному банку;
- сформулювати та обґрунтувати практичні рекомендації щодо ефективності напрямків вдосконалення банківського фінансування бізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження – є процес формування банківського фінансування на розвиток підприємництва.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти управління банківським фінансуванням бізнесу.

Методи дослідження – загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, структурно-логічний аналіз, метод класифікацій, методи аналізу та синтезу, метод порівняння, статистичний аналіз, графічний та табличний методи.

Фактологічну (інформаційну) основу дослідження складають наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчо-нормативні акти, власні розрахунки автора.

Практична цінність одержаних результатів у можливості впровадження результатів дослідження у практиці, апробації результатів дослідження в наукових виданнях і науково-практичних конференціях, може бути використана як засіб удосконалення діяльності банків.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1 Банківське кредитування: поняття, функції, особливості

Кредитні відносини та кредитування є важливою частиною української банківської системи. Деякі вимоги українського виробничого процесу пов'язані зі сферою кредитування, так як використовується потреба суб'єктів у кредитах, що виражає відносини держави з банком, суб'єктами господарювання та населенням.

Кредит – це грошовий платіж, який має бути повернено банку за дотримання певних умов, таких як: строковість та платність. Кредит оптимізує виробничі процеси підприємств і дозволяє використовувати ресурси, підвищуючи рентабельність виробництва.

Банківське кредитування - це лише процес руху позичкового капіталу між банком (кредитором) та іншими господарюючими суб'єктами (позичальниками) [8].

Для економічної розвиненості країни роль банківського кредиту залежить насамперед від рівня розвитку економічних відносин. Тільки в умовах ринкової економіки повною мірою розкриваються всі прояви ролі банківського кредиту.

Кредитування має велике значення, як свідчить світовий досвід, сучасна економіка не може стабільно функціонувати без кредиту. Банківське кредитування посилює господарську діяльність підприємств, адже це необхідна умова для кругообігу виробничих та обігових фондів. В умовах розширеного відтворення за допомоги кредиту можливе безперервне здійснення процесу обігу та сприяння виробництву та реалізації продукції [8]. За допомогою кредитних ресурсів відбувається швидше залучення коштів у господарський оборот, це дає можливість створювати нові підприємства, масштабувати та збільшувати діяльність.

Банківські кредити сприяють розвитку різних видів економічної діяльності та впливають на їх структуру. Перевага надається тим прибутковим видам економічної діяльності, які здатні погасити повну вартість кредиту. В Україні є такі перспективні напрямки економічної діяльності: оптова торгівля, роздрібна торгівля, виробництво, сільськогосподарські підприємства, операції з нерухомістю.

В умовах недосконалого й остаточно несформованого фондового ринку банківський кредит – це важливе джерело поповнення ресурсів для суб'єктів підприємництва на короткострокових та довгострокових умовах.

У разі недосконалого і абсолютно несформованого фондового ринку банківський кредит є для підприємств важливим джерелом короткострокового і довгострокового поповнення ресурсів.

На сьогодні основними факторами, що стримують надання банківських кредитів малому та середньому бізнесу, та зменшують значний потенційний попит на банківські позики з боку таких підприємств, є:

- знижені темпи економічного зростання через кризову ситуацію в країні та світі на сьогодні;
- поганий фінансовий стан малого та середнього підприємництва;
- недостатньо дієвих та вдосконалених механізмів, які гарантували б реалізацію майнових інтересів партнерів кредитних відносин;
- існує певна частина МСП, які перебувають у тіні;
- завищені процентні ставки по кредитах, жорсткі вимоги самих умов кредитування.

Малі та середні підприємства – невід'ємна частина ринкової економіки, які сприяють вирішенню низки соціально-економічних, науково-технічних проблем у суспільстві. На нинішньому етапі розвитку економіки України малий та середній бізнес динамічний та може вирішити частину проблем країни (рис. 2.1).

Рисунок 1.1 – Приклад проблем, які можливо вирішити за допомоги МСБ

Джерело: побудовано автором на основі [8]

Для того, щоб оцінити банківське фінансування можуть застосовуватись різні підходи із застосуванням багатьох показників, наприклад:

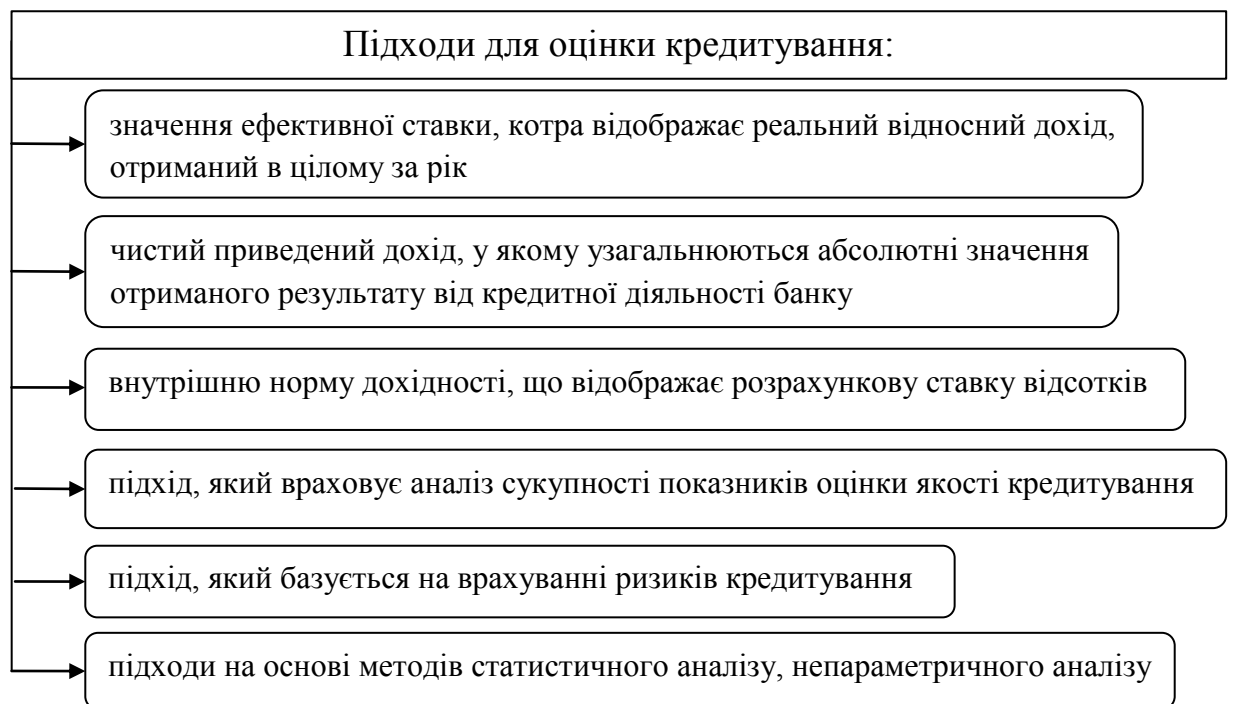

Рисунок 1.2 – Підходи для оцінки банківського кредитування

Джерело: побудовано автором на основі [8]

У той самий час, щодо всіх індивідуальних показників шляхом оцінки умов формування і реалізації банківських кредитів, особливості цих операцій необхідно враховувати, хоча б з точки зору надання кредитів фізичним особам.

Визначення ефективності один з найпоширеніших засобів оцінки умов формування та надання банківських кредитів. Тому що ефективність не лише

може показати наслідки ефективної діяльності, а й характеризує причини впливу діяльності для досягнення конкретного рівня ефективності [23].

Іншими словами, з аналітичного погляду ефективність розглядається як відношення показників одержаного результату до узагальнених значень, що по факту забезпечують отримання такого результату.

Правильне розуміння сутності, проблем та значення кредиту в економічному середовищі є основою для забезпечення застосування комплексу ефективних заходів щодо підвищення рівня впливу кредиту на формування економічних процесів у напрямі стимулювання та інноваційної діяльності розвитку підприємництва, модернізація основної виробничої бази, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, реалізація інвестиційних процесів у різних регіонах держави [14].

Тому, правильна оцінка сутності та ролі кредиту має бути науковою основою надійного та прибуткового функціонування банківської системи країни, ефективної організації її кредитних відносин та проведення грошово-кредитної політики.

1.2 Характеристика основних етапів процесу кредитування

Ефективність кредитування у комерційному банку залежить від таких факторів, як якісної структуризації процесів банківського кредитування, рівня чіткості визначених завдань щодо основних етапів в процесі кредитних операцій. Виділимо основні етапи формування процесу кредитування:

- процес подачі заявки на кредитування;
- проведення співбесіди з потенційним позичальником;
- оцінка кредитоспроможності бізнесу;
- складання умов кредитного договору;
- оформлення кредитної угоди;
- моніторинг контролю якості кредитування.

Відносини кредитування банк – клієнт формуються з процесу подачі заявки на кредитування, де клієнт прописує наступні відомості: мета, розмір, вид, термін тощо.

Зовнішніми джерелами найбільш важливими є інформація, від інших банків, партнерів, щодо обслуговування даного клієнта. На рисунку 1.1 визначимо основні параметри кредитної угоди.

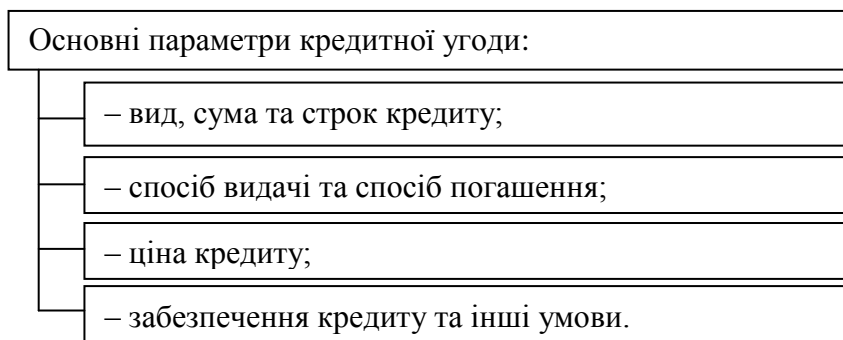

Рисунок 1.3 – Основні параметри кредитної угоди

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Кредитоспроможність – це наявність передумов у позичальника (контрагента) банку, щодо отримання згоди на кредитування, визначена здатність повернення кредиту й відсотків у повному обсязі, в обумовлені строки за договором.

Здатність повернення кредиту й відсотків у повному обсязі, в обумовлені строки за договором можлива декількома способами (рис. 1.2).

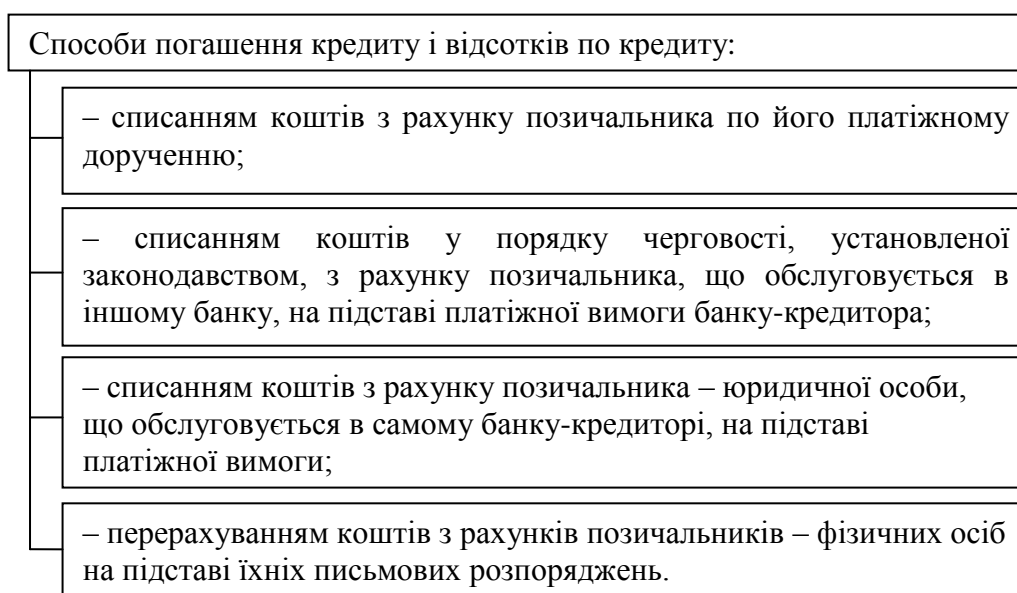

Рисунок 1.4 – Способи погашення кредиту з відсотками

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Визначення й оцінювання кредитоспроможності щодо фінансового стану позичальників – фізичних осіб (підприємців), ураховують якісні та кількісні показники такі, як:

– менеджмент (вагомість, ділові відносини, репутація, ділові зв'язки, фінансова спроможність, відповідальність щодо кредитних зобов'язань та інші);

– ринок (галузь, привабливість продукту, клієнти, покупці, користувачі; ринок товарів, ринок послуг, рівень конкуренції, життєвий цикл товару та інші);

– прогностні оцінки руху грошових потоків (співвідношення власного капіталу до обсягу кредиту, грошових оборотів до суми кредиту та інші).

Проблемні особливості утримання від кредитування в Україні визначені на рисунку 1.3.

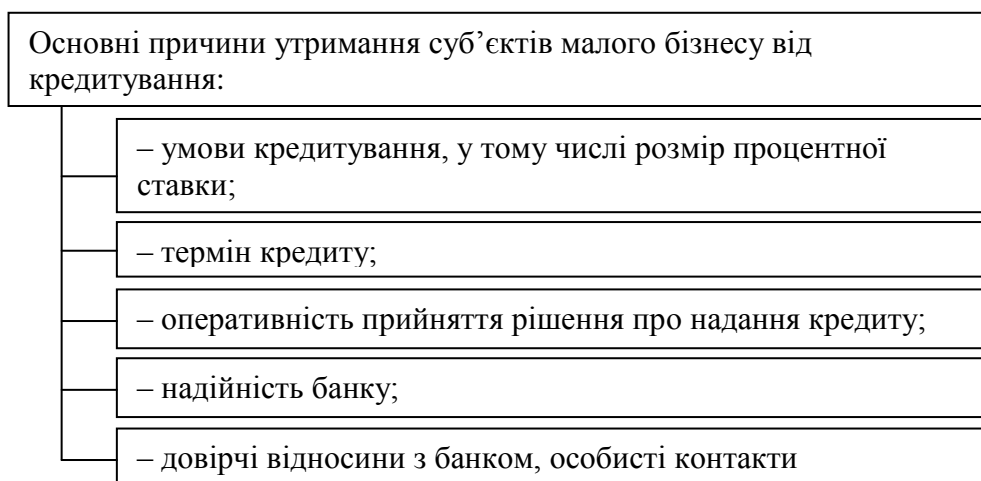

Рисунок 1.5 – Особливості утримання суб'єктів малого бізнесу від кредитування

Джерело: побудовано на основі [10]

Довгострокові кредити мають меншу процентну ставку, але в Україні переважає короткострокове кредитування для сфери малого бізнесу. Основна причина в тому, що малий бізнес має малий термін існування, висока ризиковість банкрутства.

Кредитні взаємовідносини банку з клієнтами визначаються наступними факторами, як: стратегією і тактикою комерційного банку, кваліфікацією

банківського персоналу, розміром статутного й власного капіталів, кредитною політикою комерційного банку тощо.

1.3 Світовий досвід розвитку банківського фінансування бізнесу

Сьогодні спостерігається активне формування небанківських фінансових ринків (фінансового лізингу, страхових послуг, фондових операцій, факторингу і т.д.) як альтернативних джерел забезпечення інституційних змін і структурних реформ у розвинутих країнах світу, роль банківського сектору є більш відчутною у зростанні слабших економік – повільному розвитку альтернативного сегменту.

Високо затратність позик є значний негативний вплив на можливості підприємств щодо інвестиційно-виробничої діяльності, розширювати сфери своєї діяльності (наприклад, нові робочі місця).

Ефективність зв'язків банківського сектору – структурні реформи у сфері виробництва та ринку праці збільшуються за допомогою зменшення нефінансового сектору, зменшенням попиту фінансових установ (рис. 1.4.).

Рисунок 1.6 – Трансформація впливу банківської системи на структурні реформи в економіках країн ЄС

Зауважимо, що зниження ліквідності на ринках капіталу посилює фінансові витрати банків (Португалії, Італії, Чехії). Міжнародні банки для оцінки кредитного ризику використовують певні методики кредитного рейтингу – поєднанням цінних критеріїв та параметрів кредитоспроможності позичальника (комплексність, порівнянність) факторів кредитного ризику.

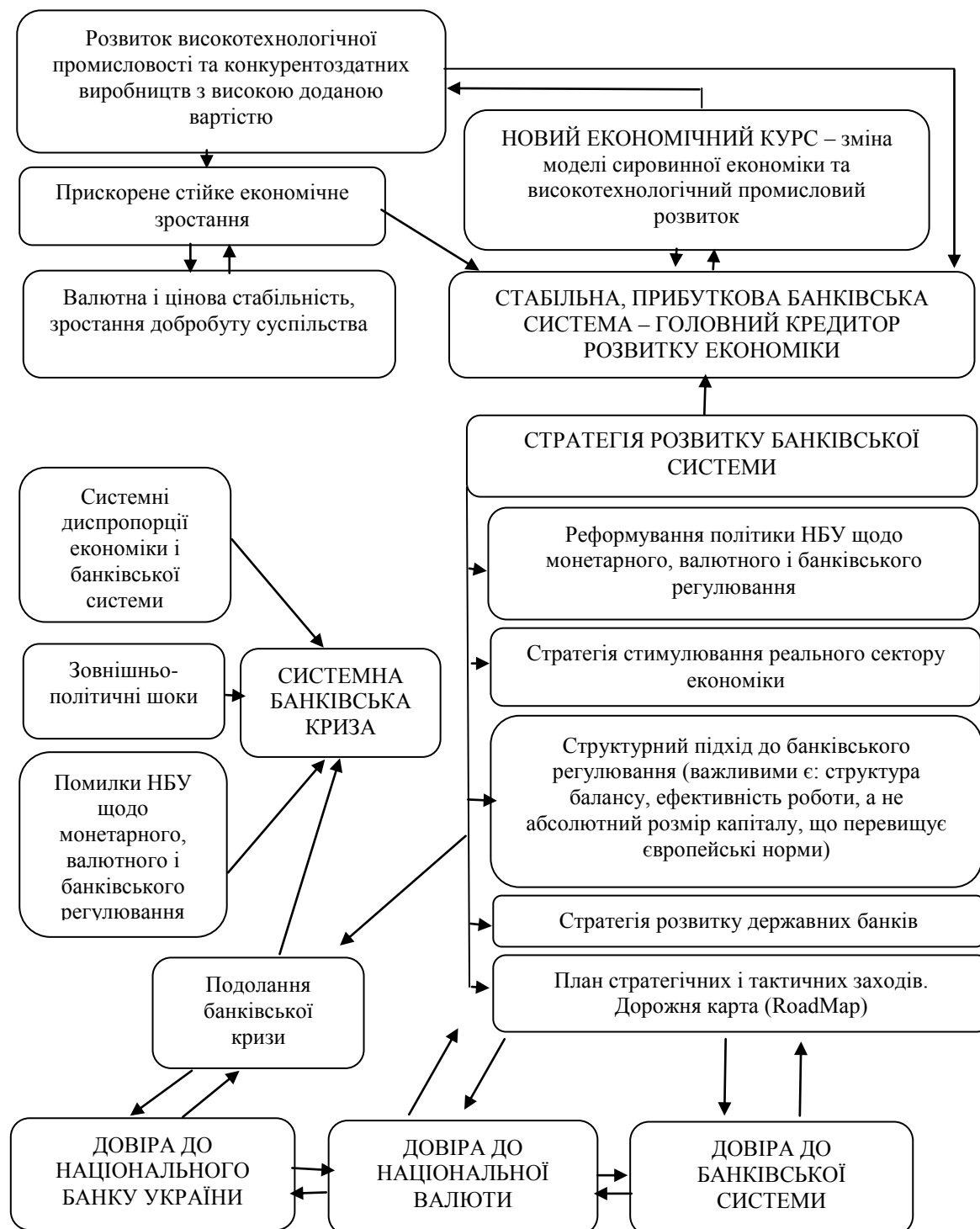

Рисунок 1.7 – Концептуальна основа Стратегії розвитку банківської системи

Концептуальність стратегії розвитку банківського сектору полягає в фінансовій стабільності, прибутковості, з оптимальним перерозподілом капіталу в інтенсивному розвитку. Саме, банківська система стає ефективним інструментом для досягнення макроекономічних пріоритетів держави.

Проблемність фінансування розвитку суб'єктів малого бізнесу в Україні носить характер нерозвиненості, жорсткості. Але, дослідження міжнародного досвіду кредитування суб'єктів малого бізнесу є мало ґрунтовними, а саме адаптація їх в Україні.

В європейських країнах малий бізнес швидко розвивається – адаптуючись до рівнів коливань кон'юнктури ринку, гнучкості системи, конкурентоспроможність галузей, визначаючи потреби споживачів [3].

Ставка в наданні кредитів є важливим аспектом в роботі МСБ. Судячи із досвіду зарубіжних країн, вони мають значно нижчі ставки по кредитах, тому Україні потрібно прагнути до «дешевого» фінансування бізнесу.

Зміни середньої відсоткової ставки для суб'єктів малого підприємництва в цілому показують позитивну динаміку (табл. 1.2). Розмір процентів в різних країнах показує тенденцію до скорочення, окрім Бразилії, Австралії, Грузії та Фінляндії.

Таблиця 1.1 – Показники середніх відсоткових ставок фінансування МСП зарубіжних країн за 2019 та 2021 роки

Країна	2019 рік	2021 рік	Зміна у 2021 р. у порівнянні з 2019 р.	Вектор змін (↑-негативний, ↓-позитивний)
Австралія	5,31	6,51	1,2	↑
Австрія	1,95	1,61	-0,34	↓
Бельгія	1,87	1,57	-0,3	↓
Бразилія	33,6	45,18	11,58	↑
Канада	5,4	2,45	-2,95	↓
Чилі	9,24	8,71	-0,53	↓
Китай	4,54	2,85	-1,69	↓
Казахстан	14,12	12,25	-1,87	↓
Естонія	2,94	3,33	0,39	↑
Фінляндія	2,77	4,4	1,63	↑

Франція	1,67	1,45	-0,22	↓
Грузія	9,34	11,8	2,46	↑
Греція	5,34	3,64	-1,7	↓
Італія	3,41	1,61	-1,8	↓
Люксембург	1,54	1,34	-0,2	↓
Нідерланди	3,66	0,31	-3,35	↓
США	3,03	3,25	0,22	↑
Польща	2,82	1,75	-1,07	↓

Джерело: побудовано автором на основі [11]

Також ефективна реалізація механізму кредитування малого бізнесу в зарубіжних країнах супроводжується безперечною підтримкою з боку держави, а в Україні з цим значні проблеми. Враховуючи важливість сфери малого бізнесу в економіці України, необхідним є створення сприятливих механізмів кредитування на основі зарубіжного досвіду [8].

Зацікавленість банків в розвитку малого бізнесу в різних країнах носить направлення щодо надання йому вигідних кредитних гарантій з перспективою одержання високих доходів від кредитування МСБ (рис. 1.6).

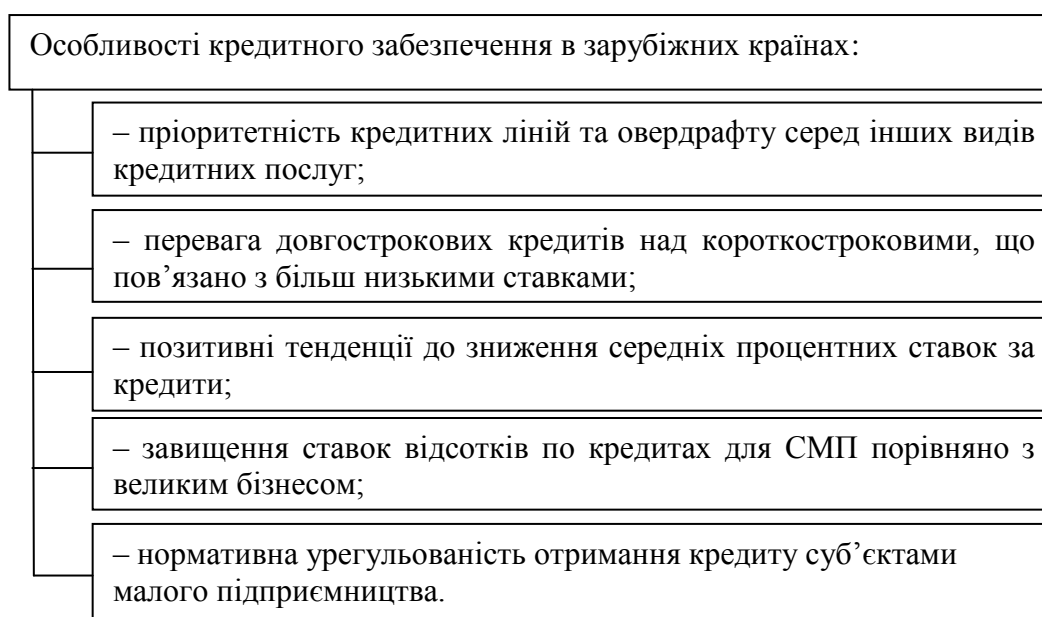

Рисунок 1.8 – Особливості кредитування в зарубіжних країнах

Джерело: побудовано автором на основі [24]

Перспективи в тенденціях міжнародного кредитування малого бізнесу носять сприятливі гарантії до фінансування МСБ та значно впроваджують надійну підтримку на рівні держави [25].

Саме, тому важливим направленням для України стає швидко адаптуватися до міжнародної практики державного забезпечення банками кредитування розвитку сегменту малого бізнесу.

Аналіз міжнародного досвіду щодо розв'язання проблем недоброякісних кредитів комерційних банків показав, що рішення питань заборгованостей – це складний процес взаємодії в системі. Зокрема, досвід певних країн із перехідною економікою (Чехія, Румунія, Угорщина, Польща), довів, що практика ефективного впровадження програм з покращення якості кредитних вкладень банків відбувається з суттєвої державної підтримки.

Таким чином, використання українськими банками зарубіжного досвіду вдосконалення керування кредитним ризиком повинно тривати шляхом створення комплексного механізму управління кредитними ризиками, дія якого полягає в страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою фінансових інструментів, котрі застосовують у світовій практиці. Тому, в Україні має бути створено незалежні надійні рейтингові агентства або системи кредитних бюро, які вже давно діють за кордоном, і ефективність яких доведена.

РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СТАНУ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1 Структурно-динамічні тенденції розвитку банківського фінансування підприємництва

Значення малого та середнього бізнесу та його розвиток є на сьогодні дуже актуальним питанням. Без малого підприємництва ринкова економіка не може працювати та розвиватися. Малі та середні підприємства є основною галуззю, вони визначають динаміку економічного зростання, структуру та якість валового внутрішнього продукту. МСБ є найбільшою поширеною формою ділової активності, яка встановлює соціально-економічний баланс розвитку [13].

Також, в рамках проекту від Unlimit Ukraine у 2021 році було проведено опитування суб'єктів підприємницької діяльності. В межах опитування було з'ясовано, які фактори, на їхню думку, стримують розвиток сектору середнього та малого бізнесу в Україні. Результати цього дослідження бачимо на рисунку 1.2.. Найбільше підприємців хвилює нестабільна ситуація в країні, що знижує хороше економічне середовище в країні, та податкове навантаження для бізнесу (51% та 43% відповідей відповідно), також опитувачі звертають увагу на корупцію, низьку доступність кредитів та високі ставки кредитування, що стримує розвиток МСП.

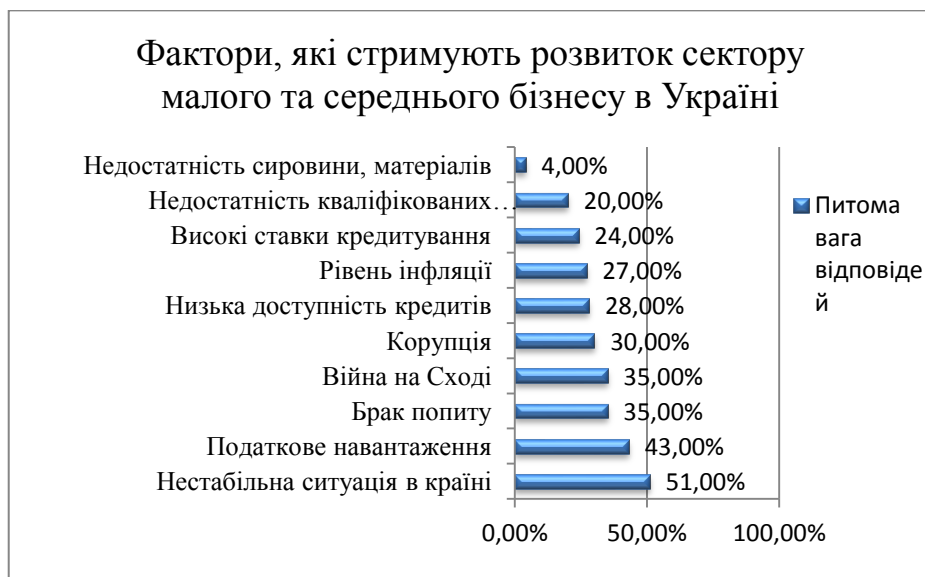

Рисунок 2.1 – Результати опитування у межах проекту Unlimit Ukraine щодо факторів, які стримують розвиток сектору МСП станом на 2021 рік

Джерело: побудовано автором

На кінець 2021 р. кількість комерційних платоспроможних банків становить 71. Як бачимо в таблиці лідируючу позицію займає Райффайзен Банк Аваль, загальний рейтинг якого складає 4,44. Укргазбанку немає в таблиці, та він посідає 13 місце, він має 3,36 одиниць у загальному рейтингу. Загалом, у всіх банках знизились показники та рейтинг у порівнянні з 2019 роком.

Таблиця 2.1 – Рейтинг стійкості банків України за підсумками 3 кварталу 2021 року

№	Банк	Загальний рейтинг (*)	Стресостійкість	Лояльність вкладників	Оцінка аналітиків
1	Райффайзен Банк Аваль	4,44	4,2	4,5	4,78
2	ОТП Банк	4,08	4	3,9	4,56
3	Креди Агриколь Банк	4,04	3,9	3,9	4,56
4	Кредобанк	3,88	3,5	4,3	4
5	УкрсибБанк	3,86	3,6	3,9	4,44
6	ПУМБ	3,79	3,2	4,4	4,11
7	Альфа-Банк	3,60	3,2	3,8	4,22
8	Універсал Банк	3,58	2,6	4,9	3,56
9	ПриватБанк	3,53	3,5	3,1	4,33
10	Прокредит Банк	3,49	3,5	3	4,33

Джерело: [2]

Тому, уряди інших країн, які мають різні рівні соціально-економічного розвитку, велику увагу приділяють малим та середнім підприємствам, прагнуть

постійно підтримувати та покращувати їх діяльність, а також поліпшувати державне забезпечення [24]. Створення сприятливих умов для формування, функціонування та розвитку МСП, які є одним із найефективніших засобів вирішення пріоритетних соціально-економічних проблем, є найважливішим напрямком економічних реформ в Україні.

Малий та середній бізнес в країнах з ринковою економікою становить абсолютну більшість підприємств. Він представлений майже у всіх галузях економіки, але особливо велика їх роль у тих секторах, де немає великих компаній [22].

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» розмір підприємства визначається за кількістю працівників, результатом річного доходу від реалізації та балансовою вартістю активів (табл. 2.1)

Таблиця 2.2 – Критерії оцінки для визначення категорій підприємств в Україні

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передуює звітному		
	Балансова вартість активів, євро*	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро*	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Середні	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250

Джерело: [1]

Судячи з даних (таблиця 2.2) Державної служби статистики України, починаючи з кінця 2016 до кінця 2019 року кількість підприємств в країні зростала, за цей період їх збільшилось на 74228 одиниць. Так як за наступний 2020 рік підприємств зменшилось на 6775 одиниць. Це пов'язано з початком коронавірусної інфекції COVID-19, локдауном та обмеженнями в країні, що і спричинило закриття багатьох бізнесів.

Також в таблиці 2.2 бачимо, що в структурі підприємництва за розміром підприємств на кінець 2020 року частка малих підприємств становила 355708

одиниць, тобто 95,15% від загальної кількості. Частка середніх та великих підприємств становила 4,71% (17602 од.) і 0,14% (512 од.) відповідно.

Таблиця 2.3 – Кількість підприємств по Україні у 2016-2020 рр. з розподілом за їх розмірами

Роки	Кількість підприємств, од	у т. ч. підприємства			
		великі	середні	малі	з них мікро
2016	306369	383	14832	291154	247695
2017	338256	399	14937	322920	278102
2018	355877	446	16057	339374	292772
2019	380597	518	17751	362328	313380
2020	373822	512	17602	355708	307871

Джерело: [3]

Поширеними видами господарської діяльності (рис. 2.2) у сфері малого підприємництва за 2020 році, як і в попередні роки, були торгівля (26,73%), сільське, лісове та рибне господарство (13,29%) та промисловість (11,99%). Для таких підприємств є недостатньо розвиненою саме виробнича галузь, що притаманно великому бізнесу.

Якщо брати до уваги розвиток малих підприємств у країнах Європи, то можна побачити іншу тенденцію: у цих країнах більша кількість підприємств зайнята саме у сфері виробництва. Це зумовлено тим, що вони мають більшу підтримку з боку держави, а також банки надають вигідні кредити під оптимальні відсотки.

Рисунок 2.2 – Відсоток малих підприємств за видами економічної діяльності за 2020 рік

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Слід визначити, що малі та середні підприємства багато в чому визначають темпи економічного зростання, склад та якість ВВП та вважаються основою економіки країни. Основними стимулами розвитку малих та середніх підприємств є той факт, що у малих та середніх підприємств обсяг продажів більший, ніж у «гігантів» економіки (рис. 2.3) та розмір податків, так як власники малих та середніх підприємств сплачують більшу частину; також малий та середній бізнес створюють значну кількість робочих місць порівняно з великими підприємствами (рис. 2.4). У Європі, наприклад, МСП становлять 99% усіх підприємств ЄС, і протягом останніх п'яти років малі та середні підприємства створили майже 85% нових робочих місць.

Таким чином з'ясувалось, що малі та середні підприємства складають більшу частину надходжень до бюджету країни, створюють значну кількість робочих місць (що дуже важливо в кризовий період), а також підтримують економічний стан України.

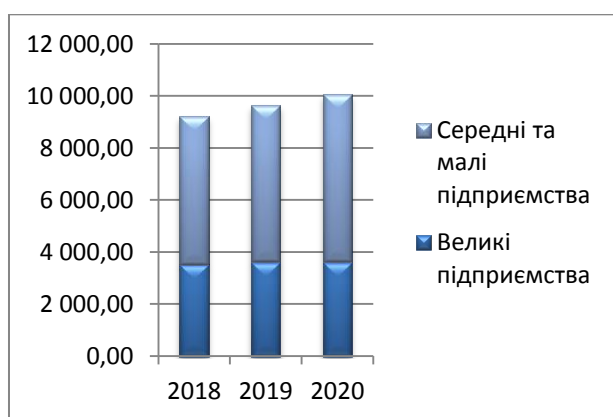

Рисунок 2.3 – Обсяги реалізації продукції за розмірами компаній за 2018-2020 рр., млрд. грн.

Рисунок 2.4 – Частина зайнятих працівників за розмірами компаній за період 2018-2020 рр..

Джерело – побудовано автором на основі [3]

Також важливою та актуальною є оцінка ефективності кредитування вітчизняними банками різних суб'єктів. На сьогодні у практиці вітчизняного

банківського кредитування дуже гостро стоять проблеми прямого стимулювання реального сектора економіки та підтримки попиту кредитних ресурсів [17]. Таким чином, аналіз можливих оцінок банківських кредитів, їх визначення та розкриття є значущим практичним завданням не лише у банківській сфері, а й у галузі економічного розвитку загалом.

Таким чином, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу саме впровадженням європейських стандартів та застосуванням методів оцінки кредитних програм – це одне із важливих завдань для України та банківського сектору. Це буде важливо не лише для самих приватних підприємств, а й для економіки загалом.

Отже, створення сприятливих умов для розвитку малих і середніх підприємств шляхом впровадження європейських стандартів та застосування методів оцінки кредитних програм – є одними з важливих задач України та банківського сектору. Це буде важливим не тільки для самих приватних підприємців, а й для економіки в цілому.

2.2 Характеристика кредитування підприємницької діяльності на прикладі АБ «Укргазбанк»

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «УКРГАЗБАНК» – банк, що входить до п'ятірки найбільших банків України за обсягом активів [5]. 94,94% – частка акціонерного капіталу банку, котра належить державі.

Стратегічним напрямком роботи Укргазбанку є підтримка малих та середніх підприємств у їхньому розвитку, бо саме вони сприяють росту виведення української економіки на новий рівень. Укргазбанк звертає значну увагу на малі та середні підприємства, у яких пов'язана своя діяльність із збереженням навколишнього середовища, реалізацією екологічних проектів та проектів з використанням вторинної сировини тощо [5].

Послуги «Укргазбанку» можуть задовольнити різні сфери господарювання (рис. 2.6), а також у банку налічується близько 25 програм з надання кредитів для малого та середнього бізнесу.

Рисунок 2.5 – Послуги «Укргазбанку» для різних видів господарської діяльності

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Загалом, на сьогодні розвитку банківського сектору економіки ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК» – це динамічна фінансова установа, яка надає як традиційні, так і унікальні інноваційні продукти та послуги. Протягом 2019-2021 рр. АБ «УКРГАЗБАНК» активно розвивав один з перспективних та пріоритетних напрямів діяльності – VIP-банкінг. За допомоги VIP-банкінгу від АБ «УКРГАЗБАНК» забезпечується професійне управління фінансами, передбачається індивідуальний підхід у вирішенні питань клієнта, якість, комфорт, конфіденційність і вигода, ефективне управління часом, високоякісне оперативне обслуговування на основі оформлення індивідуального пакета банківських послуг. Особистий фінансовий менеджер Банку допомагає клієнту ефективніше організувати бізнес за допомогою персональних консультацій, індивідуального режиму обслуговування та ряду основних банківських продуктів [7]. У 2020 році банк продовжив реалізацію стратегії екобанкінгу за підтримки Міжнародної фінансової корпорації з проектів, пов'язаних з

захистом довкілля, зниженням шкідливих викидів, використанням відновлюваних джерел енергії та заходами з енергоефективності [3].

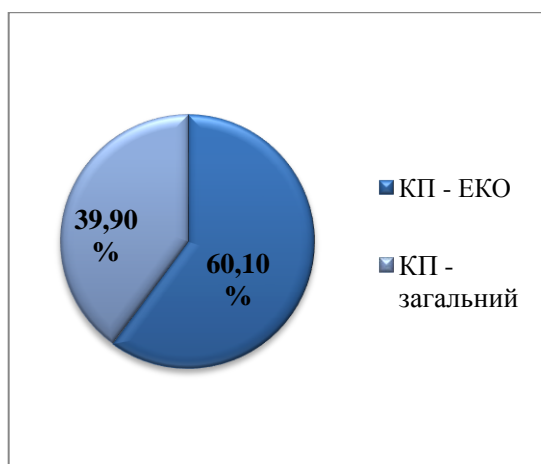

Рисунок 2.6 – Структура кредитного портфеля МСБ станом на 01.01.2021 р.

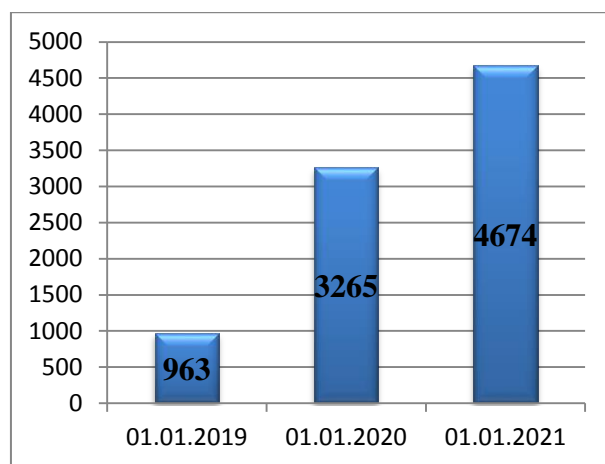

Рисунок 2.7 – Портфель екокредитів МСБ за 2019-2021 рр., млн.грн.екв

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Як бачимо (рис.), кредитний екопортфель станом на 01.01.2021 складає 4 674 млн. грн. (приріст без врахування курсових різниць за 2020 рік склав 1 483 млн. грн.). Частка екокредитів станом на 01.01.2021 у портфелі кредитів МСБ складає 60,1% та 39,9% складають інші кредити видані банком. Також Банк отримав визнання, як «Кращого Еко-банку» та став переможцем у номінації «Чистий банк» у групі державні банки.

Для покращення умов обслуговування клієнтів банком було вдосконалено існуючі кредитні процеси та впроваджено нові, що призвело до скорочення часу розгляду кредитної заявки та спрощення пакету документації. Банк також продовжує займати лідируючі позиції щодо реалізації спеціалізованих продуктів для клієнтів МСБ за програмами Німецько-Українського фонду (для фінансування оборотних коштів та інвестиційних витрат), Республіки Білорусь (для фінансування інвестиційних витрат на купівлю транспортних засобів, техніки для сільського господарства, обладнання), Фонду Енергоефективності та Держенергоефективності (для фінансування інвестиційних витрат ОСББ та ЖБК для реалізації заходів щодо

підвищення енергоефективності) [7]. На рис. 3.3 показано кредитний портфель МСБ ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК» за період 2016-2021 рр. [2, 3]:

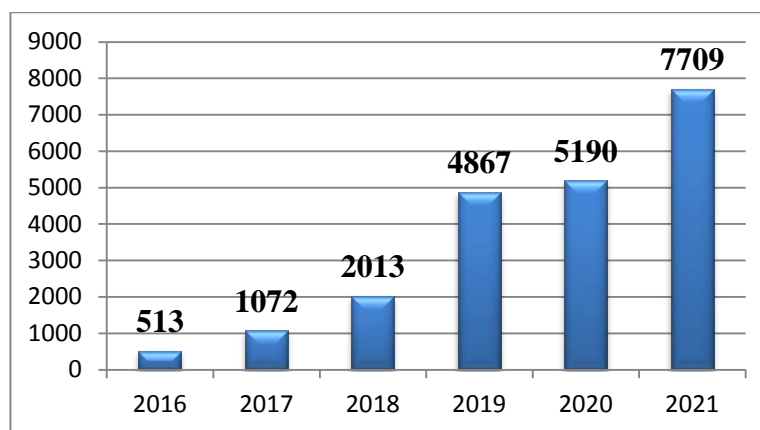

Рисунок 2.8 – Кредитний портфель МСБ ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК», в млн. грн. за період 2016-2020 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Таким чином, кредитна політика банку поширюється на весь клієнтський сектор економіки країни, кредити та позики надаються як фізичним так і юридичним особам; є кредити довгострокові, під заставу, цільові та іпотечні кредити.

2.3 Аналіз ефективності застосування програми кредитування «Доступні кредити 5-7-9 %» від УКРГАЗБАНК

Розвиток малого та середнього підприємництва у розвинених країнах тривалий період – це стабільність економічного розвитку всіх галузей в країні, визначальний фактор позитивної тенденції зростання надходжень до бюджету держави та загалом перспектива формування потужного економічного сектору. Інтеграційний механізм України до Європейського Союзу постає на сьогодні стратегічною метою державної політики та провідним фактором забезпечення стійкості та надійності економіки, бюджету в державі, що реалізується більшою мірою через аспект підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва на основі раціонального використання світового досвіду та враховуючі вітчизняні реалії. Тому, очевидним є важливість динамічного розвитку всього

малого та середнього підприємництва на основі раціонально сформованої активної кредитної підтримки з боку законодавчої гілки влади. [19, с. 124].

Сьогодення розвитку економічного сегменту держави в аспекті фінансової складової показує тенденцію, що підприємці змушені постійно перебувати у пошуках альтернативної банківської позики як джерела фінансування, оскільки вітчизняні банки концентрують свої кредитні програми на короткострокових високодохідних продуктах. При цьому попит на послуги банківського кредитування з боку малого та середнього підприємництва постійно зростає, що показує зацікавленість юридичного сектору економіки в розширенні власного виробництва, створення альтернатив бізнесу [20, с. 166].

За варіантами отримання позикових коштів для малого та середнього бізнесу сьогодні доступні такі інструменти: кредити на поточну діяльність, комерційна іпотека, інвестиційні кредити та деякі особливі форми кредитів. В такому аспекті дослідження доцільно розглянути рівень умов кредитування підприємств малого та середнього бізнесу України провідними вітчизняними банками, дослідивши вартість (ціну кредитування), що графічно подано в табл. 3.1 та на рис. 3.2

Таблиця 2.4 – Умови кредитування підприємств малого та середнього бізнесу України вітчизняними банками, %, станом на 26.01.2022 р.

Банк	Ставка (річна)	Разова комісія від суми	Щомісячна комісія	Перший внесок	Реальна ставка
Кредобанк	8,03	1%		від 20%	9,88
Ощадбанк	12,25	0,50%		від 20%	13,17
Укргазбанк	11,87	1%		від 30%	13,72
ПриватБанк	14,00			від 25%	14,00
Індустріальний Банк	14,00			від 0%	14,00
Правекс Банк	15,00	0,50%		від 20%	15,90
Укресімбанк	13,80		0,10%	від 0%	16,20
Кредобанк	14,50	1,25%	0,10%	від 20%	18,93

Джерело: побудовано автором на основі [2,5]

За рейтингом реальної ставки (номінальної, яка скоригована на розмір разової та щомісячної комісій, якщо такі наявні), відсоток, що пропонується банками, є стабільно завищеним для малого та середнього бізнесу. Мінімальна ставка, як бачимо з таблиці 3.1 становить майже 10% лише Кредобанком за

спеціальними умовами кредитування від Німецько-Українського фонду. Взагалі кредити на розвиток бізнесу надають 14 банків, а їхня середня ефективна ставка становить 18,25%.

В аспекті дослідження кредитування приватного сектору економіки, помітним фактором впливу на рішення підприємця стосовно оформлення позики є практика постійного збільшення банками відсоткових ставок за кредитами, що обґрунтовується кредиторами принципом свободи договору.

Тому привабливі, спочатку, умови банків не завжди є сприятливими та комфортними для подальшої діяльності бізнесу. А самі банки не в змозі самотійно забезпечити усіх суб'єктів даного сектору економіки, які мають таку потребу, мікрокредитами, та нечасто йдуть на видачу великої кількості дрібних позик через високі операційні витрати, які, власне, пов'язані з оцінкою і контролем кожного з них. У результаті підприємства малого та середнього бізнесу при потребі оформлення кредитів на суму, наприклад, 20 тис. дол. США стикаються зі значними труднощами з пошуком поточних джерел фінансування.

Відтак, зависокі ризики кредитування в сегменті позик для малого та середнього бізнесу, нестабільна ситуація на ринках, пандемія COVID-19, карантинні обмеження уряду, воєнні дії на Сході країни стають дисбалансними факторами активізації банківського кредитування невеликих компаній за ставками порівняно до кредитів великого бізнесу. В такій ситуації комерційні банки не в змозі оперативної та точно оцінювати кредитний ризик позичальників сектору малого та середнього суб'єктів економіки через неналежний рівень прозорості фінансової звітності та централізованого моніторингу кредитних історій.

У 2020 році стартувала урядова Програма «Доступні кредити під 5-7-9%» для нового або існуючого бізнесу, яка була важливим кроком щодо підтримки малих та середніх підприємств.

«Ощадбанк» – один з перших банків, що починав реалізовувати програму, та активність на початку проявлялась по двох-трьох банках. Банки сподівались,

що за рахунок цієї програми у них буде суттєве збільшення портфелів, але сталося призупинення активності через карантинну ситуацію в країні.

Програма за своє існування переживала деякі трансформації та згодом була розширеною, що стало більше спонукати кредиторів. Але і зараз відхиляються багато заявок від підприємств.

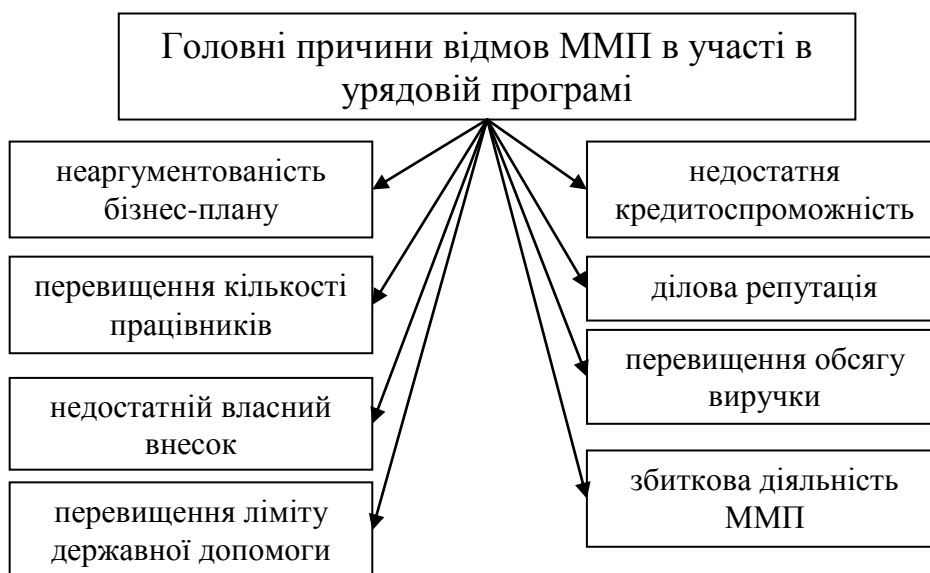

Рисунок 2.9 – Приклади основних відмов ММП в участі в програмі

Джерело: побудовано автором на основі [4,6]

В рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%» від Укргазбанку пропонується цільове кредитування в напрямку таких векторів розвитку фізичного та юридичного секторів економіки:

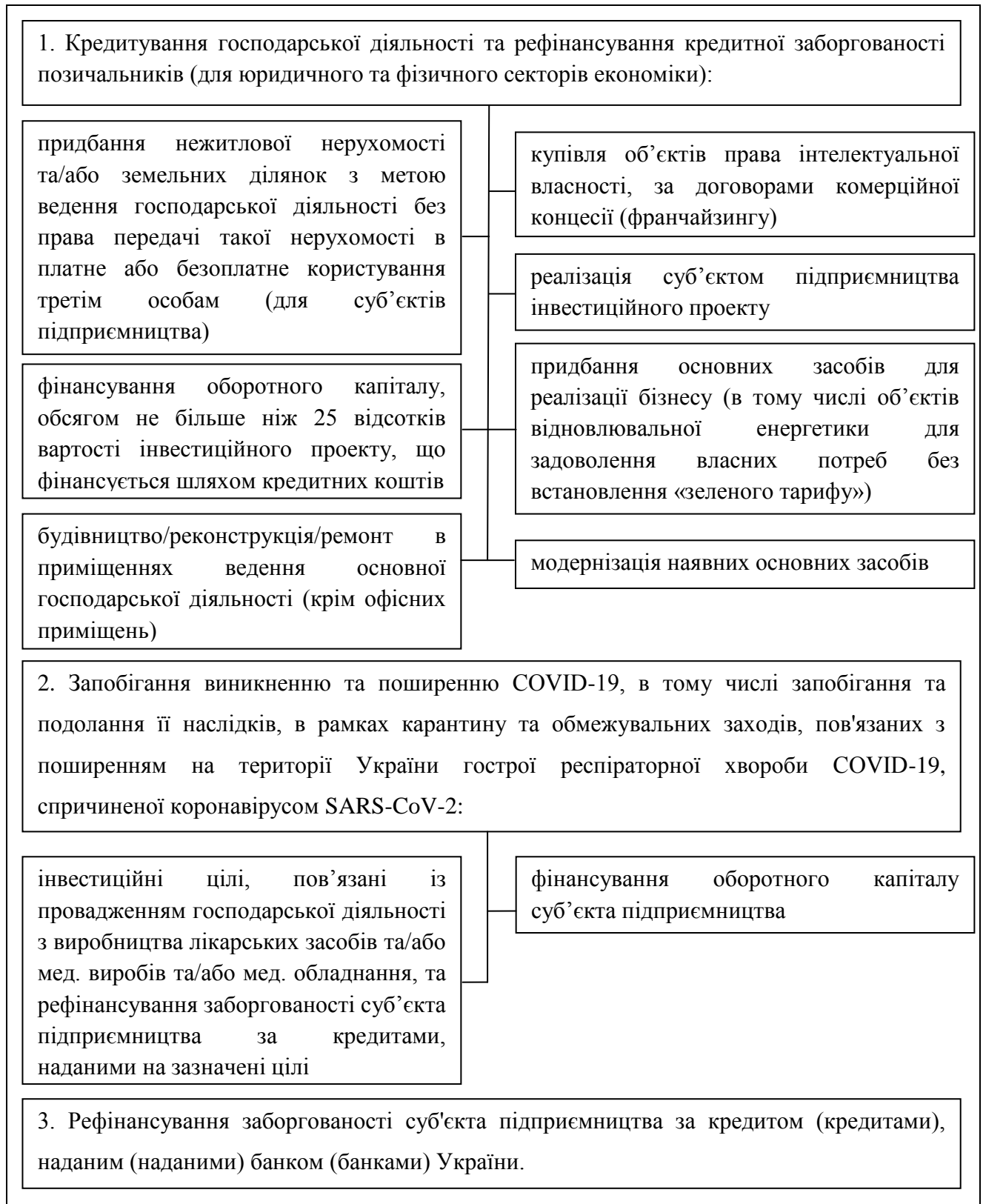

Рисунок 2.10 – Напрями цільового кредитування Укргазбанку в рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%» [5]

Джерело: побудовано автором на основі [5]

По програмі «Доступні кредити 5-7-9%» саме «Укргазбанком» було надано перший кредит. Загалом «Укргазбанк» входить у трійку лідерів серед

банків вже цілий рік поспіль. І саме інвестиційних кредитів для бізнесу було видано найбільше серед усіх учасників програми. Тобто, інвестиційний напрям у формі даної програми кредитування на сьогодні разом з фінансуванням стартапів виступає реальною і відчутною підтримкою мікро, малого і середнього бізнесу країни, особливо, в умовах пандемії та карантинних обмежень. На сьогоднішня УКРГАЗБАНК бере активну участь в модернізації програми і надалі підтримуватиме її роботу та подальший розвиток. Адже програма «Доступні кредити 5-7-9%» впевнено набирає обертів.

Більшу частку підписаних договорів, як показує рисунок 2.6, складають суб'єкти малого підприємництва (82%), так як у структурі з мікропідприємствами підписано тільки 18% кредитних угод.

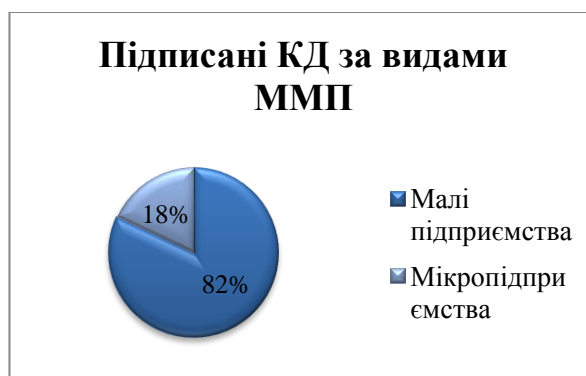

Рисунок 2.11 – Структура підписаних кредитних договорів за видами малого та мікропідприємництва (%)

Джерело: побудовано автором на основі [4,6]

Відповідно структурі кредитного портфелю на рисунку 2.8 бачимо, що найбільший обсяг припадає на м. Київ, Харківську, Львівську та Дніпропетровську області. В Україні 50% ВВП займає сільське господарство, тому бачимо на рисунку 2.9, що особливо такими кредитами цікавляться підприємці сільського господарства (44%), які намагаються модернізувати своє виробництво, 26% кредитів надаються для оптової та роздрібної торгівлі та 17% для промисловості.

Рисунок 2.12 – Структура кредитного портфелю в розрізі регіонів станом на 20.12.2021 рік (млн.грн.)

Джерело: побудовано автором на основі [4,6]

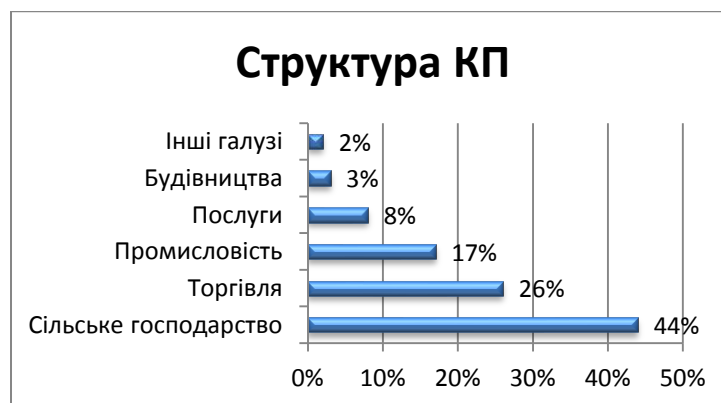

Рисунок 2.13 – Структура кредитного портфелю у розрізі видів економічної діяльності станом на 20.12.2021 рік (%)

Джерело: побудовано автором на основі [4,6]

Окремим напрямом кредитування став інноваційний продукт для розумної оптимізації власного енергоспоживання – це розвиток промислових сонячних електростанцій для українських підприємців.

Перевагами та ефективність даної позики за цим напрямом кредитування подано в табл. 3.2:

Таблиця 2.5 – Приклад розрахунку ефективності від встановлення сонячної станції

Назва	Умова
Очікування	стабільний гарантований дохід за рахунок суттєвої економії витрат
Необхідна сума проекту	4500 000 грн.
Сума кредиту	3 750 000 грн.
Термін кредитування	5 років
Власний внесок (перший внесок клієнта)	20% - 750 000 грн.
Ставка	5 %
Ціна кредиту	150 000,00 грн.
Ставка	7%
Ціна кредиту	210 000,00 грн.
Ставка	9%
Ціна кредиту	270 000,00 грн.
Обсяг кредитних ресурсів за ставкою за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %»	
5 %	937 000,00 грн.
7%	1 312 500,00 грн.
9%	1 687 500,00 грн.
Результативність від підприємницької діяльності на умовах кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %»	
генерація за рік	110 тис КВт*год
щорічний дохід за рахунок заміщення	+300 тис.грн. (1 500 000,00 грн за 5 років)
Всього (очікуваний дохід від реалізації проекту)	12 500 000,00 грн.
Залишок після сплати кредиту по ставці: (сума ставки по кредиту)	
5 %	1 350 000 грн. (1 500 000 грн. - 150 000 грн.)
7%	1 290 000,00 грн. (1 500 000 грн. - 210 000 грн.)
9%	1 230 000 грн. (1 500 000 грн. - 270 000 грн.)
простий строк окупності	5 років

Джерело: побудовано автором самостійно

Загальні основні здобутки банку по даній програмі кредитування:

1. На початок травня 2021 року першим в Україні позичальником, який отримав кредитну гарантію за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» став клієнт Укргазбанку – фермерське господарство, що веде підприємницьку діяльність - вирощування овочів та ягід. Було надано кредит розміром 1,5 млн.грн строком на 5 років для впровадження новітньої системи крапельного

зрошення, а Фонд розвитку підприємництва видав гарантію, що покриває 50% суми кредиту.

2. Першим в Україні стартапом, який про кредитували програмою «Доступні кредити 5-7-9%» був підприємець, який отримав 1,3 млн грн для втілення свого еко-бізнесу. Його ідея полягала у виробництві розпалювача вогню з деревної вовни.

3. Укргазбанк за енергонезалежність українських компаній Тому було створено інноваційний продукт для розумної оптимізації енергоспоживання. Це кредит на промислові сонячні електростанції для українських підприємців.

4. Найбільшу частку обсягу кредитних операцій складають інвестиційні кредити, а це означає, що банк, що досліджується, завжди за розвиток вітчизняної економіки, адже допомагає реалізовувати нові перспективні проекти [3].

Отже, загалом, аналізуючи ефективність від використання програми Укргазбанком «Доступні кредити під 5-6-7%» доцільно відзначити саме ефективність швидкого покриття витрат підприємства на перших етапах ведення ним бізнесу, можливість дострокового погашення позики, рівномірні виплати для клієнтів банку, можливість профінансування унікальних проектів та старапів, інвестиційне кредитування, окремий напрям в розвитку кредитування на боротьбу проти пандемії COVID-19, та кредитування сектору економіки, що направлено на розвиток еко-продукції та екологічно чистих підприємств.

РОЗДІЛ 3 ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВ ІЗ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення

Малі підприємства є одним із основних інструментів розвитку національної економіки. Вони становлять основу дрібного виробництва; встановлюють темпи зростання економіки, формують структуру та якісну складову внутрішнього валового продукту, підвищують ступінь демократизації суспільства; сприяють перебудові економіки, швидкій окупності витрат, свободі ринкового вибору; забезпечують насичення ринку товарами та послугами, реалізацію інновацій, створюють додаткові робочі місця; характеризуються високою мобільністю, раціональними формами управління; формують прошарок підприємців власників, що є основою середнього класу; сприяють послабленню монополізму та розвитку здорової конкуренції на ринку [30].

Чільне місце в економіці розвинених країн належить малому підприємству, яке завдяки своїй динамічності та гнучкості стало дієвим важелем вирішення низки соціально-економічних проблем: забезпечення зайнятості населення; подолання бідності; посилення економічного потенціалу; сприяння розвитку конкуренції; зменшення обсягу трудової міграції і відтоку активної частини населення за кордон [31].

Мале підприємство – це особливий вид суспільної активності, найбільш повно розкриває творчий потенціал особистості, оптимально поєднуючи довгострокові інтереси держави із прагненнями простих громадян (50-80% ВВП розвинених ринкових економік, забезпечує роботою понад 50% працюючого населення) [31].

Рисунок 3.1 – Проблема кредитування малого підприємництва в Україні та напрями узгодження інтересів кредиторів і позичальників

Джерело: побудовано автором на основі [17]

Саме малі підприємства забезпечують розвиток економічної системи країни та наближають її до споживачів. Підприємство здатне вирішувати такі економічні завдання, як створення в країні конкурентного середовища, залучення приватного капіталу і зовнішніх інвестицій, а також удосконалення наявних технологій виробництва. Водночас ці підприємства виконують найважливішу роль у державі – надають громадянам країни робочі місця, створюють реальні джерела їх доходів, забезпечують виробництво товарів виконання робіт та надання послуг.

У сфері малого підприємництва в Україні станом на 1 січня 2021 р. діяли 158,6 тис. підприємств, які забезпечували 9% ВВП. У той же час, у сусідніх з Україною Чехії, Словаччині та Угорщині, частка малих підприємств у ВВП визначалася на рівні 30-40% [30].

Територіальна структура кількості малих підприємств за регіонами характеризується нерівномірністю їх розподілу. Із загальної кількості малих підприємств, що здійснювали свою діяльність в країні, більше половини припадає на 7 регіонів України (зокрема, у 2020 р. Київську (25,1% від загальної кількості малих підприємств країни), Дніпропетровську (8,4), Харківську (7,8%), Львівську (6,5%), Одеську (6,2%), Запоріжську (5,8%) та Вінницьку (5,3%) області) [30].

Сучасна макроекономічна кон'юнктура створює додаткові складнощі для малих підприємств: недоступність грошей і висока вартість кредитних ресурсів; низька купівельна спроможність населення, зміна пріоритетів споживачів (зниження обсягів продажів) [30].

Основними проблемами ефективної діяльності малих підприємств є:

- труднощі започаткування бізнесу, особливо на стадії переходу від реєстрації до початку діяльності;
- неоднозначність та суперечливість чинної нормативно-правової бази;
- проблемна система бухгалтерського обліку та звітності;
- слабкість інфраструктури малого підприємництва;
- низька ефективність системи управління;
- низькі темпи реформування власності;
- некомпетентність працівників та керівництва;
- неефективна приватизація;
- продукція та послуги малого підприємства не конкурентоспроможні;
- відсутність доступної (початкової) бізнес освіти;
- неефективна система підбору персоналу тощо.

Рисунок 3.2 – Показники Індексу політики МСП в Україні у 2020 р.

Джерело: побудовано автором на основі [21]

Тому державна політика фінансової підтримки малого бізнесу має здійснюватися у напрямі створення розвиненої мережі фінансово-кредитних установ, страхових компаній, інвестиційних фондів та фондів страхування; розвитку товариств взаємного фінансування та страхування; розробки та втілення системи стимулювання комерційних банків, що надають кредити на пільгових умовах суб'єктам малого підприємництва.

На сьогодні державна політика для підтримки малого підприємництва надає пільги у податковій сфері – спрощена система оподаткування.

Наслідки незавершеності реформування спрощеної системи оподаткування:

- обмеження за обсягом діяльності (розмір виручки) таких суб'єктів;
- сума єдиного податку підприємцями сплачується авансом за звітний період, проте при цьому не враховується чи буде фактично отримано дохід від здійснення такої діяльності за звітний період, чи ні;
- при використанні праці найманих робітників підприємець має сплачувати за кожного з них 50% суми єдиного податку;
- обмеження в можливості використовувати велику кількість найманих працівників

Рисунок 3.3 – Наслідки незавершеності реформування спрощеної системи оподаткування

Джерело: побудовано автором на основі [24]

Для подолання вище недоліків, які на сьогодні перешкоджають ефективному розвитку малого бізнесу необхідний комплексний підхід, що буде передбачати впровадження цілого ряду заходів.

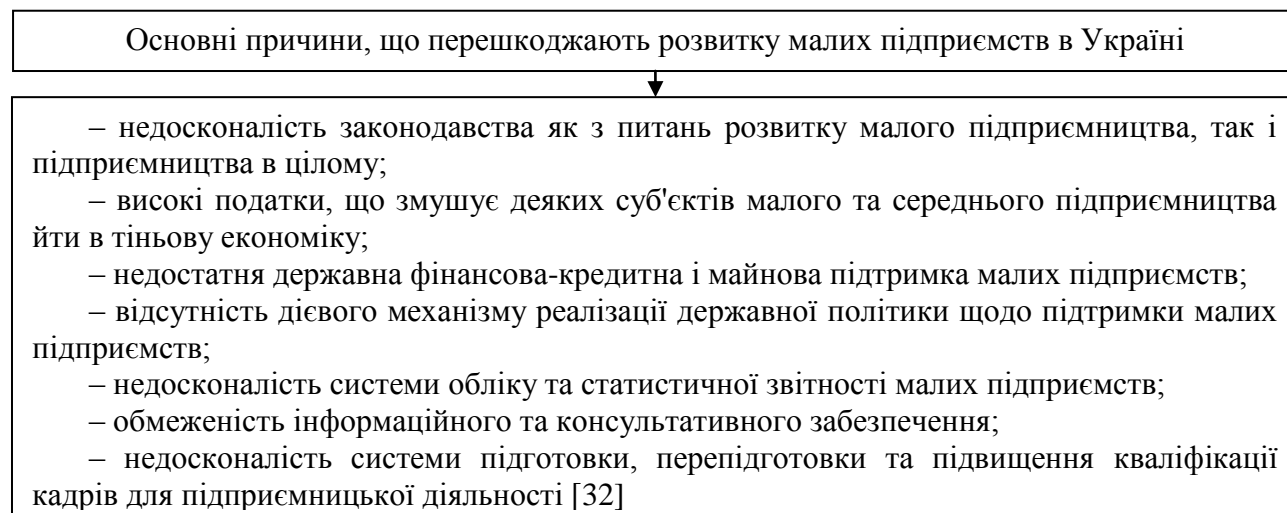

Рисунок 3.4 – Основні причини, що перешкоджають розвитку малих підприємств в Україні [32]

Джерело: побудовано автором на основі [32]

Малі підприємства мають великий потенціал та перспективи, особливо в умовах ринкової економіки. Вирішення проблем розвитку малого бізнесу та утворення сприятливого середовища для їх існування потребують докорінної перебудови державної політики, щоб сприяти цьому сектору економіки [30].

Отже, сьогодні провідну роль у створенні ефективної економіки нашої країни відіграють малі підприємства. Хоча їх розвиток відбувається нерівномірно і вони, так і не посіли належного місця у структурі національної економіки. Але, якщо будуть успішно прийняті запропоновані шляхи на покращення, то малі підприємства в Україні матимуть великі перспективи. Оскільки в них значно більш виражена, ніж у великих підприємств, здатність до саморегулювання та самовідтворення [30].

3.2 Зарубіжний досвід мікrokредитування малого бізнесу та напрями його адаптації до вітчизняних реалій

Світовий досвід демонструє: малий бізнес є елементом ринкового господарства та рушієм економічного розвитку. Цей сектор економіки значною мірою визначає темпи зростання, структурні, якісні, кількісні ознаки і характеристики національного валового продукту.

Мале підприємництво вже десятиліттями показує позитивні значення динаміки в країнах з розвиненою економікою, створюючи передумови для підвищення рівня зайнятості, не зважаючи навіть на процеси автоматизації.

В Україні влада наразі не надає підтримки суб'єктам малого бізнесу, а зазвичай оцінює мале підприємництво як злісного неплатника податків і внесків на соціальне страхування та намагається вивести у цьому сегменті тіньові заробітні плати у легальну площину, підвищуючи рівень мінімальної заробітної плати. Разом з тим, результати фінансової кризи останніх років показали, що в Україні малі та середні підприємства виявилися більш стійкими і стабільними в порівнянні з великими підприємствами [22].

Основною відмінністю банківського кредитування малих і середніх підприємств є підвищений ступінь ризику, який обумовлений наступними факторами: обмеженістю власних коштів підприємств, нестачею якісної інформації і фінансового стану цієї групи позичальників, складністю формування репутації малих і середніх підприємств, а також обмеженими можливостями переуступки їх специфічних активів [29].

Витрати, пов'язані з високим ступенем ризику, насамкінець перекладаються на МСП – потенційних позичальників, що виявляється в зростанні вартості позикових коштів і збільшенні вимог до гарантійного забезпечення кредитування [29].

При цьому недостатнє гарантійне забезпечення поряд з незадовільними, з точки зору банку, результатами діяльності підприємства та невідповідності наданої малими і середніми підприємствами інформації вимогам банку,

виокремлюється серед основних причин відмови у видачі кредиту. Вочевидь за таких негативних об'єктивних обставин дуже складно вести мову про активізацію співпраці банків із суб'єктами підприємницької діяльності, оскільки нині в Україні практично відсутній дієвий механізм підтримки малого і середнього бізнесу на державному рівні [29].

Чинна законодавча база має декларативний характер – вона стверджує необхідність підтримки малого і середнього підприємництва, передбачає деякі програми, але при цьому конкретні заходи, спрямовані на реалізацію заявлених цілей, вкрай обмежені. У контексті виокремлення напрямів активізації співпраці банків з суб'єктами підприємництва, на мій погляд, великого значення набуває вивчення зарубіжного досвіду в розрізі формування і реалізації державної політики підтримки малого і середнього підприємництва, передусім стосовно підвищення доступності фінансування [29].

Таблиця 3.1 – Заходи державної підтримки малих та середніх підприємств для підвищення доступності кредитування [29]

Заходи державної підтримки МСБ	Держава
Збільшення обсягів підтримки у вигляді гарантій за кредитами МСБ	Великобританія, Данія, Іспанія, Італія, Канада, Нідерланди, Південна Корея, Словаччина, Словенія, США, Таїланд, Угорщина, Фінляндія, Чилі, Швейцарія.
Надання особливих умов за гарантіями для стартап-бізнесу	Данія, Канада, Нідерланди
Збільшення державних гарантій за експортними операціями	Великобританія, Данія, Іспанія, Канада, Нідерланди, Нова Зеландія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція
Збільшення частки прямого фінансування	Іспанія, Канада, Південна Корея, Сербія, Словенія, Угорщина, Чилі
Субсидування відсоткових ставок	Великобританія, Іспанія, Португалія, Росія, Туреччина, Угорщина
Податкові пільги, відстрочка платежів	Великобританія, Ірландія, Іспанія, Італія, Нова Зеландія, Росія, Франція
Об'єднання банків, які спеціалізуються на кредитуванні МСБ, в тому числі - які кредитують МСБ з негативною відсотковою ставкою	Данія, Ірландія Фондування Центральним банком кредитних організацій Великобританія)

Джерело: побудовано автором на основі [29]

За статистикою малі та середні підприємства в розвинених зарубіжних країнах з найбільшим ступенем фінансової підтримки та найбільш вживаними

заходами підтримки МСП майже у більшості виступає надання державної гарантії по кредитах для бізнесу.

Державні гарантійні програми має більшість країн (окрім Ірландії та Нової Зеландії). Також існують інші заходи підтримки МСБ, наприклад мікрофінансування, податкові пільги, цільові кредити (такі як, на розвиток інноваційних технологій), вони мають пільгові умови (і Росії, Швейцарії та ін.). Спрощена дозвільна система, яка існує в Канаді, а також низька вартість електроенергії (що є найнижчою у світі) дозволяє ще більше розвивати підприємства.

У країні існують дуже сприятливі умови, щоб залучувати інвестиції:

– доступний ризиковий капітал (у США показник на душу населення становить більше ніж у два рази у порівнянні з Канадою);

– розвинені наукоємні технології;

– значне розгалуження інституційної експортної підтримки;

– вагома кількість різних державних програм для допомоги, підтримки та розвитку бізнесу.

Певні види товарів та послуг мають формальне оподаткування, мається на увазі, за нульовою ставкою. Серед них: молоко, хліб та овочі; домашні тварини фермерів; медичні препарати, які пов'язані з безоплатним та пільговим обслуговуванням.

Отже, міжнародна практика державної підтримки підприємництва у країнах з розвинутою економікою дозволяє підкреслити такі тенденції:

1. Уряди більшості країн світу вважають сприяння розвитку сегменту МСБ основою державної економічної політики, запускаючи численні державні програми на десятки мільярдів доларів щорічно.

2. За допомоги фінансової, інфраструктурної, консалтингової та інформаційної підтримки, що є головними інструментами, покращується експорт.

3. Підтримуються інновації, використовуються нові технології, підвищується конкурентоздатність продукції, особливо на світових ринках,

створюються нові робочі місця, розвиваються окремі регіони та галузі – все це закладено в пріоритетних цілях програм підтримки малих та середніх підприємств.

4. Законодавство у багатьох країнах спрямоване на зниження адміністративних бар'єрів, правове регулювання в основному здійснюється за допомоги норм прямої дії, встановлених у законах, а не в підзаконних актах, проводиться активна антимонопольна політика, вживаються заходи щодо обмеження недобросовісної конкуренції щодо суб'єктів малого підприємництва.

5. Малі та середні підприємства добре доповнюють один одного та кооперуються, цей принцип поширений у сфері інноваційних розробок та в спеціалізації окремих виробництв.

6. У багатьох країнах саме створюються сприятливі умови для задовільної роботи суб'єктів малого та середнього бізнесу, а не прямо субсидуються або забезпечуються фінансовими ресурсами. Також в іноземних країнах полегшений доступ підприємств до залучених ресурсів (тобто часто реалізуються гарантійні програми).

7. Країни, де найбільш розвинені сегменти малого та середнього бізнесу (наприклад, Швейцарія) регулятивна практика зводиться до мінімуму. Та податкова політика для малого та середнього підприємництва особливо лояльна.

Мікрокредитування на поворотній основі створює передумови для довгострокової підтримки, оскільки сегмент малого і середнього підприємництва не потребує невеликих кредитів на середні та довгі строки, а потребує коротких (бажано без застави) поточних лімітів на касові розриви; – безповоротна фінансова підтримка. Безповоротне витрачання коштів не створює передумов для довгострокової підтримки, звісно, за умови дефіциту таких коштів у держави на теперішній час [29].

Наразі в Україні реалізується проект зі створення системи кредитних гарантій за підтримки ОЕСР, що сприятиме вирішенню проблеми малих і

середніх підприємств з низьким рівнем забезпечення. Такі кредитні гарантії доцільно надавати в розмірі 30-50 % від вартості основних фондів, які купуються для ведення бізнесу. Державні гарантії були б доречні в схемі додаткового гарантування безпеки бізнес-клієнтів при розміщенні ними коштів у банках, які вже далі зможуть спрямовувати їх на потреби реального сектору економіки; також гарантування повернення та платності наданих кредитів з боку державних фондів [29].

На державному рівні варто розглянути доцільність запровадження довгострокової програми з розвитку банківського кредитування малого і середнього бізнесу із зазначенням конкретних сум та джерел фінансування цієї програми. Успішність такої програми можлива насамперед за умови постійного контролю виконання заходів та витрат цільових коштів. Питання усунення перешкод доступу підприємств малого і середнього бізнесу до кредитних ресурсів має бути ключовим завданням такої програми [29].

ВИСНОВКИ

Кредитування має велике значення для країни. Банківські кредити сприяють розвитку різних видів економічної діяльності та впливають на їх структуру.

На нинішньому етапі розвитку економіки України малий та середній бізнес динамічний та може вирішити частину проблем країни, наприклад, проблеми зайнятості населення та формування конкуренції, що може забезпечити зростання експорту або збільшення внутрішнього ринку товарів та послуг.

Ставка в наданні кредитів є важливим аспектом в роботі МСБ. Судячи із досвіду зарубіжних країн, вони мають значно нижчі ставки по кредитах, розмір процентів в різних країнах показує тенденцію до скорочення. Тому Україні потрібно прагнути до «дешевого» фінансування бізнесу. Також ефективна реалізація механізму кредитування малого бізнесу в зарубіжних країнах супроводжується безперечною підтримкою з боку держави, а в Україні з цим значні проблеми.

Проаналізувавши в роботі можемо побачити, що через ситуацію з коронавірусною інфекцією та локдауном кількість підприємств з 2020 року зменшилась на 6775 одиниць. Також аналізуючи структуру підприємництва за розміром підприємств частка малих підприємств становила 95,15% від загальної кількості. Частка середніх та великих підприємств становила 4,71% і 0,14% відповідно.

Поширеними видами господарської діяльності у сфері малого підприємництва стали торгівля, сільське, лісове та рибне господарство та промисловість. Тобто в Україні це є перспективні напрямки економічної діяльності. Для таких підприємств є недостатньо розвиненою саме виробнича галузь, що притаманно великому бізнесу. А от у країнах Європи більша кількість підприємств зайнята у сфері виробництва.

В Україні середня ефективна ставка на кредити для підтримки малого та середнього бізнесу становить 18,25%, в той час у зарубіжних країнах вона становить в середньому 5%.

Та на шляху до створення в Україні хорошого економічного середовища для бізнесу була впроваджена урядова програма «Доступні кредити під 5-7-9%», що стає поштовхом до покращення ситуації. На сьогодні УКРГАЗБАНК бере активну участь в модернізації програми і надалі підтримуватиме її роботу та подальший розвиток. Адже програма «Доступні кредити 5-7-9%» впевнено набирає обертів. Більшу частку підписаних договорів складають суб'єкти малого підприємництва. Відповідно структурі кредитного портфелю бачимо, що найбільший обсяг припадає на м. Київ, Харківську, Львівську та Дніпропетровську області. В Україні 50% ВВП займає сільське господарство, тому такими кредитами цікавляться підприємці сільського господарства.

Отже, загалом, аналізуючи ефективність від використання програми Укргазбанком «Доступні кредити під 5-6-7%» доцільно відзначити саме ефективність швидкого покриття витрат підприємства на перших етапах ведення ним бізнесу, можливість дострокового погашення позики, рівномірні виплати для клієнтів банку, можливість профінансування унікальних проектів та старапів, інвестиційне кредитування, окремий напрям в розвитку кредитування на боротьбу проти пандемії COVID-19, та кредитування сектору економіки, що направлено на розвиток еко-продукції та екологічно чистих підприємств.

Отже, загалом що потрібно робити в Україні, так це створювати економічне середовище для ефективного функціонування бізнесу, удосконалювати правове поле, впроваджувати європейські стандарти, забезпечувати доступність альтернативних джерел фінансування та стимулювати банки до надавання кредитів МСБ шляхом надання державних гарантій повернення позик. Це буде важливим не тільки для самих приватних підприємців, а й для економіки в цілому.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV, поточна редакція – Редакція від 02.04.2020
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: веб-сайт URL: <https://minfin.com.ua>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики: веб-сайт. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
4. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%»: офіційний веб-сайт URL: <https://5-7-9.gov.ua>
5. Офіційний сайт ПАТ АБ «Укргазбанк»: веб-сайт URL: <https://www.ukrgasbank.com>
6. Офіційний сайт Фонду розвитку підприємництва: веб-сайт URL: <https://bdf.gov.ua/uk>
7. Річний звіт 2020 року ПАТ АБ «Укргазбанк» URL: https://www.ukrgasbank.com/upload/file/ugb_year_rport_2020.pdf
8. Лалакулич М. Ю. Механізм сучасного банківського кредитування та його складові. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. №7. С. 35–38.
9. Цигилик І.І. Роль аналізу фінансової діяльності підприємства у системі стратегічного управління. *Економіка. Фінанси*. 2015. №7. С. 8–14.
10. Безродна О. С. Теоретико-методичні аспекти оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Проблеми економіки*. 2017. №2. С. 251–262.
11. Survey on the access to finance of enterprises (SAFE) *Analytical Report*. 2020. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32781>
12. Юхта О.І. Банківське кредитування експортерів суб'єктів малого та середнього бізнесу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». № 5 (13), 2018
13. Білоус Г.П. Розвиток малого підприємництва в Україні. *Економіка України*. 2016. № 5. С. 34–36.

14. Бровко Л.І., Сорока Ю.В., Бровко Є.І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85–89.

15. Вовчак О.Д., Андрейків Т.Я. Іпотечне кредитування як перспективний напрям розвитку банківських інвестицій в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. № 1. С. 230–238.

16. Голич Н.В., Панухник О.В. Особливості використання адаптивного моделювання стратегій розвитку підприємств малого бізнесу в умовах децентралізації. *Часопис економічних реформ. Науково-виробничий журнал*. 2020. Харків, № 3(39). С. 17–29.

17. Голич Н.В. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні та країнах ЄС. *Економіка і управління в умовах глобалізації: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції (Кривий Ріг, 15 травня 2019 р.) / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Кривий Ріг: Дон НУЕТ, 2019. С. 384–387.*

18. Донець О.Б. Кредитування малого і середнього бізнесу: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси і кредит»; Університет Державної фіскальної служби України, Ірпінь, 2017. 259 с.

19. Костирко Л.А., Серета О.О. Фінансовий потенціал як об'єкт фінансового регулювання розвитку суб'єктів господарювання. *Вісник соціально економічних досліджень* 2019. № 1(69). С. 149–157.

20. Соколовська І.П. Стагнація корпоративного кредитування та шляхи її подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 47–51.

21. Яременко В. А. Кредит як потрібний економічний інструмент. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2019. Вип. 27(2). С. 90–93.

22. Коць О. О. Сутність проблемних кредитів банків та управління ними. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове видання*. 2018. Випуск №22. С. 806–810

23. Швець Ю.О. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка і суспільство*. Випуск №15. 2019

24. Унинець О.М. Роль банківського кредитування підприємницької діяльності в процесі взаємодії фінансового та реального секторів економіки. *Збірник наукових праць*. НУДПСУ. № 1. 2020

25. Колісніченко П.Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. 2017. № 11. С. 77–85.

26. Тарасевич Н.В., Марковський А.В. Впровадження міжнародного досвіду банківського кредитування суб'єктів малого бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 17. С. 755–758.

27. Томнюк Т.Л. Напрями підвищення ефективності державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Економічний дискурс*. Міжнародний науковий журнал. 2016. Випуск 4. С. 53–61.

28. Чайковський Я. Розвиток банківського кредитування корпоративних клієнтів в Україні в умовах циклічності економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Вип. 4. С. 72–87.

29. Малахова, О. Л. Напрями активізації банківського кредитування суб'єктів підприємництва в Україні [Текст] / Олена Леонідівна Малахова // *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничополіграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 24. – № 2. – С. 22-30. – ISSN 1993-0259.*

30. Крисак А. О. Сучасні проблеми розвитку малих підприємств в Україні. *Вінницький технічний коледж*. м. Вінниця. *Інвестиції: практика та досвід* № 21/2017

31. Піхняк Т.А. Проблеми кредитування малих підприємств в Україні та напрями їх вирішення. «Збірник науково-технічних праць». *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів. 2018.

32. Винницька О., Романів А. Проблеми малого підприємництва. ДМТК. *Науково-практична конференція*. Львів. 2018